

UDK 27-279-452-549
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 18. 6. 2009.
Prihvaćeno: 3. 3. 2010.

**UTJECAJ POHAĐANJA MISE NA KVALITETU
BRAČNOG ŽIVOTA
REZULTATI ZNANSTVENO-ISTRAŽIVAČKOG PROJEKTA
KRŠĆANSKI IDENTITET I KVALITETA BRAČNOG I
OBITELJSKOG ŽIVOTA**

Zvonko PAŽIN

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Petra Preradovića 17, p.p. 54, 31 400 Đakovo
zvonko.pazin@djkbf.hr

Vladimir DUGALIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Petra Preradovića 17, p.p. 54, 31 400 Đakovo
vladimir.dugalic1@os.t-com.hr

Sažetak

Na temelju usporedbe triju objavljenih rezultata socioreligijskih istraživanja – provedenih u Republici Hrvatskoj od 1997. do 1999. godine – s rezultatima znanstveno-istraživačkog projekta *Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života* (2008.) u radu se analiziraju stavovi ispitanika o utjecaju (ne)pohađanja mise na kvalitetu njihova bračnog života. Rezultati analize ukazuju da je u posljednjih desetak godina opao postotak (5-10%) onih koji redovito pohađaju misu (20,6%), a neznatno porastao postotak onih koji na misu idu mjesečno (20,2%) ili prigodno (34,7%). Osim toga, istraživanje je pokazalo da je redovito pohađanje mise u uskoj vezi s doživljajem Božje zaštite, tj. osobnom vjerom ili nekim drugim religioznim iskustvom, što potvrđuje 92,6% ispitanika koji redovito ili mjesečno idu na misu te 56,2% onih koji odlaze ponekad. S druge strane, iako bilježimo blaži pad dolazaka na misu, ipak je primjetan razmjerno visok postotak ispitanika koji vjeruju da nedjeljna misa ima važan i pozitivan utjecaj na bračni i obiteljski život, pri čemu to, naravno, prihvaćaju više oni koji dolaze na misu redovito (83,9%), nego oni koji dolaze prigodno (44%) ili uopće ne dolaze (3,6%). Istraživanje, međutim, pokazuje da je visok postotak onih koji smatraju da misa utječe,

ali ne bitno, na kvalitetu braka te da su općeljudske vrijednosti dostatan temelj za dobre bračne i obiteljske odnose (27,9% redovitih, 46% koji dolaze povremeno te 37,3% koji nikada ne idu na misu). Zanimljiv je i podatak da među onima koji nikada ne idu na misu i smatraju da misa ne produbljuje njihovu komunikaciju u braku, njih 30,9% ipak smatra da misa pruža određene zajedničke vrjednote koje učvršćuju bračno zajedništvo. Istraživanje je također pokazalo da tvrdnju kako pohađanje mise produbljuje komunikaciju u braku podržavaju više žene nego muškarci, više oni s nižim obrazovanjem nego visokoobrazovani, više oni koji su desno, nego oni koji su lijevo politički opredijeljeni, što zasigurno stavlja Crkvu pred nove izazove.

Ključne riječi: pohađanje mise, kvaliteta bračnog života, kršćanski identitet, spol, obrazovanje, političko opredjeljenje.

Uvod

Kao dio znanstveno-istraživačkog projekta *Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života*¹, provedeno je 2008. godine istraživanje koje je, između ostalog, imalo cilj razvidjeti u kojoj mjeri kršćanski identitet oblikuje kvalitetu bračnog i obiteljskog života u Republici Hrvatskoj.² Naime, prema posljednjem popisu stanovništva, više od 87% građana Republike Hrvatske izjasnilo se katolicima te, ako pribrojimo i pripadnike drugih kršćanskih Crkava i zajednica, možemo reći da je hrvatsko društvo označeno kršćanskom tradicijom i religioznošću.³ Međutim, dosadašnja socioreligijska istraživanja pokazala su kako postoji vrlo slojevita pripadnost Crkvi i određeni odmak današnje obitelji od utjecaja Crkve na unutrašnju dinamiku njihova bračnog zajedništva te određeno selektivno prihvaćanje kršćanskih moralnih načela.⁴ U tom smislu

¹ Znanstveno-istraživački projekt (282-0000000-0780) Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, odobren je 2007. godine od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH u trajanju od tri godine. Voditelj projekta je prof. dr. sc. Pero Aračić.

² Terensko istraživanje proveo je *Target, d.o.o.* iz Zagreba.

³ Rezultati popisa stanovništva iz 1991. godine su pokazali da se 76,64% stanovništva Hrvatske smatra pripadnicima Katoličke crkve, tj. 3 666 784 od ukupno 4 784 265 građana Republike Hrvatske, tj. 3 736 356 (78,1%) građana hrvatske nacionalnosti. Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, od ukupno 4 437 460 građana Republike Hrvatske / 3 977 171 (89,63%) je građana hrvatske nacionalnosti/, katolicima se izjasnilo njih 3 897 332, tj. 87,83%. Usp. *Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujak 1991. Stanovništvo prema vjeroispovijesti i materinskom jeziku po naseljima*, u: *Dokumentacija*, 883, Zagreb, DZSRH, 1994.; *Popis stanovništva 2001.*, Zagreb, DZSRH, 2002.

⁴ Usp. Marijan VALKOVIĆ, Sociološko istraživanje: Vjera i moral u Hrvatskoj. Djelomično izvješće, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 461-473; Marijan VALKOVIĆ – Gordana ČRPIĆ – Ivan RIMAC, Vjera i moral u Hrvatskoj. Pregled postotaka i aritmetičkih sredina (mean) istraživanja, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 483-511; Pero ARAČIĆ – Gordana ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, Vjerska situacija u hrvatskom tranzicijskom druš-

nameću se mnoga pitanja o današnjem kršćanskom identitetu hrvatskih obitelji te u kojoj mjeri vjerska praksa utječe na njihovu bračnu duhovnost i vrijednosni sustav, osobito važan za odgoj djece.

Polazeći stoga od rezultata dosadašnjih istraživanja koja ukazuju, s jedne strane, da je obitelj visoko vrjednovana u hrvatskom društvu a, s druge, da je sve primjetnija »sekularizacija«, tj. otklon od tradicionalnih kršćanskih vrijednosti, provedeno istraživanje imalo je svrhu uvidjeti u kojoj mjeri kršćanski svjetonazor i njemu pripadajuće vrjednote, a u određenom smislu i kršćanska kultura, imaju utjecaj na današnju kvalitetu bračnog i obiteljskog života. Istraživanje je provedeno na reprezentativnom uzorku od 1200 punoljetnih građana Republike Hrvatske koji su u braku ili su u njemu bili ranije. Uzorak je probabilistički i reprezentativan na nacionalnoj osnovi te uključeni broj ispitanika omogućuje zaključivanje za ciljnu populaciju uz maksimalnu pogrešku uzorka +/- 2,8%. Uzorak je konstruiran kao troetafni probabilistički uzorak, što znači da su naselja unutar regije, kućanstva unutar naselja kao i ispitanici unutar kućanstva, odabrani slučajno. Ispitivanje je provedeno metodom »licem u lice«, tj. sudionici su istraživanja anketirani individualno, u svojim domovima. Pritom je u ispitivanju opće populacije unutar kućanstva anketirana samo jedna osoba, starija od 18 godina.⁵

U ovom radu stoga želimo pokazati, na temelju usporedbe rezultata dosadašnjih istraživanja s rezultatima koji proizlaze iz našeg istraživanja, je li u Hrvatskoj tijekom posljednjih desetak godina došlo do određenih promjena s obzirom na broj onih koji redovito idu na misi te uočiti kakav je odnos njihove vjerske prakse i razine komunikacije u braku. Drugim riječima, zbog širine problematike, ograničit ćemo se samo na utjecaj pohađanja nedjeljne svete mise na kvalitetu bračnog života, tj. pokušati ukazati postoji li (ne)uvjetovanost vjerske prakse s oblikovanjem određenih vrjednota.

tvu prema istraživanju »Aufbruch«, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 128 (2000.) 12, 775-815; Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obris sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Đakovo, 2003.; Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, Zagreb, 2005., 60-61.

⁵ Sami intervjui na temelju upitnika trajali su, u prosjeku, oko 40 minuta. Kako bi se dobila što objektivnija slika, ispitivanje je provedeno u skladu s rezultatima demografskih studija pri čemu je Hrvatska podijeljena u šest regija: (1) Dalmacija, (2) Lika, Pokuplje i Banovina, (3) Istra i Primorje, (4) Zagreb i Zagrebačka županija, (5) Sjeverna Hrvatska te (6) Slavonija. Broj ispitanika je u svim regijama bio isti, 200 građana, pa, prema tomu, udio ispitanika iz različitih regija u uzorku nije proporcionalan udjelu njihova stanovništva u populaciji. Realni udjeli regija poravnati su procesom utežavanja (ponderiranja). Konačan uzorak je realiziran, uz neznatna odstupanja, uz nešto više obavljenih anketa (1205).

1. Pohađanje nedjeljne mise

Nakon demokratskih promjena provedeno je nekoliko značajnih istraživanja koja su željela proučiti kvalitetu vjerske prakse u Republici Hrvatskoj.⁶ Na osobit način značajno je istraživanje *Vjera i moral u Hrvatskoj* koje je, pod vodstvom Marijana Valkovića, provedeno od 15. studenoga 1997. godine do 10. siječnja 1998. godine.⁷ U isto vrijeme, tijekom studenoga 1997. godine, provedeno je i istraživanje u sklopu međunarodnog projekta pod zajedničkim naslovom *Aufbruch*, a koje je proveo Pastoralni forum iz Beča. Ovo istraživanje, koje je obuhvatilo deset tranzicijskih zemalja, ima posebnu vrijednost jer su se rezultati dobiveni u Hrvatskoj simultano usporedili s rezultatima dobivenima u državama koje su bile iza »željezne zavjese« te su se mogle komparirati određene sličnosti i razlike u prihvaćanju određenog sustava vrijednosti.⁸ Važno istraživanje bilo je i *Europsko istraživanja vrednota – The European Values Study (EVS)*, provedeno u Hrvatskoj od 5. do 29. travnja 1999. godine.⁹ Ovo istraživanje, koje se provodi periodično, zanimljivo je po tome što su se rezultati dobiveni u Hrvatskoj usporedili s rezultatima drugih europskih zemalja te tako dobila komparativna studija vrijednosnog sustava hrvatskih građana s vrijednosnim sustavom građana europskih država.

⁶ Prije demokratskih promjena i osamostaljenja Republike Hrvatske nije bilo značajnijih istraživanja na ovome području, jer bi ono u određenoj mjeri svakako bilo uvjetovano političkim jednouljem. Međutim počinju ranih devedesetih godina; valja spomenuti: Esad ĆIMIĆ, *Metodologijski doseg istraživanja unutar sociologije religije u Hrvatskoj*, Zagreb, 1991.; Štefica BAHTIJAREVIĆ, Uvod, u: Štefica BAHTIJAREVIĆ (ur.), *Prilozi izučavanju nereligioznosti i ateizma*, Zagreb, 1993.; Dinka MARIJANOVIĆ-JEROLIMOV, Višedimenzionalni pristup istraživanju religioznosti: smjernice za istraživanje u Hrvatskoj, u: *Društvena istraživanja*, 4 (1995.) 6 (20), 837-851.

⁷ Usp. Marijan VALKOVIĆ, Sociološko istraživanje: Vjera i moral u Hrvatskoj. Djelomično izvješće, 461-473; Marijan VALKOVIĆ – Gordan ČRPIĆ – Ivan RIMAC, Vjera i moral u Hrvatskoj. Pregled postotaka i aritmetičkih sredina (mean) istraživanja, 483-511; Gordan ČRPIĆ – Ivan RIMAC, Uvodne sociološke napomene, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 475-482. Različiti vidovi tog istraživanja objavljeni su također u članku: Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 513-563; Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR – Ivan RIMAC, Neka obilježja situacije laika u našoj Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 565-588.

⁸ Usp. Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, Vjerska situacija u hrvatskom tranzicijskom društvu prema istraživanju »Aufbruch«, 775-815; Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obris sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, 31-86.

⁹ Usp. Josip BALOBAN, Europsko istraživanje vrednota – EVS. Podaci za Republiku Hrvatsku. Djelomično izvješće, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 173-183; Ivan RIMAC, Uzorak i način izbora ispitanika, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 185-189; Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, 11-17.

Može se postaviti pitanje zašto je u nauku i praktičnom djelovanju Crkve toliko naglašeno pohađanje nedjeljne mise? Drugi vatikanski sabor ovako sažima nauk Crkve o nedjeljnoj misi: »Svakoga tjedna, u dan što ga je nazvala Gospodnjim, (Crkva) slavi spomen Gospodinova uskrsnuća (...) Slaveći tako uvijek iznova otajstva otkupljenja (ona) na neki način postaju prisutnima u svako vrijeme...«¹⁰ Kršćani, dakle, vjeruju da je na poseban način nedjeljna misa ono sredstvo i put kojim Božja milost u Kristu postaje prisutna i djelatna u svakom vremenu i u svakom vjerniku. Zato je nedjeljna misa za njih jedna od osnovnih obveza. Tako je već za prve kršćane zapisano da »bijahu postojani u nauku apostolskom, u zajedništvu, lomljenju kruha i molitvama« (Dj 2,42). U tome je smislu jasna odredba danas važećeg *Zakonika kanonskog prava*: »Nedjeljom i drugim zapovjednim blagdanima vjernici su obvezni sudjelovati u misi.«¹¹ Međutim, valja priznati, koliko god bi za vjernike pohađanje nedjeljne mise trebalo biti i važno i bitno, od samih je početaka bilo onih koji se toga nisu pridržavali, kako je to posvjedočeno još u Novom zavjetu: »I pazimo (...) te ne propuštamo svojih sastanaka, kako je u nekih običaj« (Heb 10,25). O manjkavu pohađanju nedjeljne mise govore i najstariji kršćanski pisci i povijesna svjedočanstva.¹²

Kao što je to, dakle, bilo od početaka, Crkva i danas smatra pohađanje nedjeljne mise jednim od bitnih pokazatelja svoje životnosti. Prema tomu, iako ne možemo svu religioznost reducirati samo na obrednu dimenziju, ona je svakako jedna od bitnih oznaka kršćanstva i tradicionalne religioznosti općenito, budući da je sudjelovanje u religijskim obredima, za katolike na nedjeljnoj misi, jedan je od najvidljivijih znakova prakticiranja vjere. Imajući to u vidu, prema istraživanju *Aufbruch*, u Hrvatskoj, Poljskoj, Rumunjskoj i Slovačkoj preko četvrtine građana tih zemalja sudjeluje u nedjeljnim misnim slavljinama (u obredima) te možemo reći da te zemlje imaju »stabilnu« religijsku situaciju ili društvo visoke religioznosti.¹³ Prema istraživanju *Aufbruch*, najmanji broj

¹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosanctum concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji* (4. XII.1 963), br. 102, u: *Dokumenti*, Zagreb, 72008., 46-47.

¹¹ *Zakonik kanonskog prava. Proglašen vlašću Ivana Pavla II. S izvorima*, kan. 1247, Zagreb, 1996. U tradiciji Crkve obveza pohađanja nedjeljne mise jedna je od tzv. pet crkvenih zapovijedi.

¹² Tako npr. Ignacije Antiohijski (početak 2. st.) potiče vjernike da se češće sabiru na euharistiju. Usp. Poslanica Efežanima 13,1, u: Ignacije ANTIOHIJSKI, *Le lettere*, Roma, 1980., 45. Nadalje, pokrajinski Sabor u Elviri (početak 4. st.) propisuje privremeno isključenje iz zajednice za one koji tri nedjelje ne bi došli u crkvu, a u Mađarskoj je nakon 1000. godine čak zabilježena kazna šibanjem za one koji ne bi došli na misu. Usp. Mario RIGHETTI, *L'anno liturgico. Manuale di storia liturgica*, II, Milano, 1969., 26.

¹³ Usp. Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIC – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obris sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, 42.

redovitih polaznika mise je u bivšoj Istočnoj Njemačkoj (9,4%), a najveći u Poljskoj (77,1%); rezultat za Hrvatsku bio bi negdje na sredini.¹⁴

Tablica 1. *Ako se izuzmu prilike kao vjenčanja, pogrebi, krštenja i slično, koliko često idete na nedjeljnu misu? (u %)*

	<i>Kršćanski identitet (2008.)</i>	<i>EVS (1999.)</i>	<i>Vjera i moral (1997./1998.)</i>	<i>Aufbruch (1997.)</i>
1. nikad	10,3	10,4	11,1	14,1
2. jednom u nekoliko godina	13,9	4,5	10,8	14
3. više puta godišnje (za velikih blagdana)	34,7	32,1	31,6	29,8
4. mjesečno	20,2	21,1	16,1	17
5. svaki tjedan	20,6	31,4	30,3	25,1

Rezultati našeg istraživanja govore da oko 20% vjernika u Republici Hrvatskoj svake nedjelje sudjeluje u euharistijskom slavlju, a 20,2% jednom mjesečno. Drugim riječima, oko 40% vjernika više ili manje redovito slavi nedjeljnu euharistiju (u prosjeku oko 25% svake nedjelje), dok njih 34,7% nekoliko puta godišnje. Za Crkvu je zabrinjavajući podatak da 10% vjernika nikad ne ide na nedjeljnu misu, dok njih 13,9% sudjeluje na nedjeljnoj euharistiji jednom u nekoliko godina. Usporedimo li, međutim, dosadašnja tri istraživanja, koja su provedena u razdoblju od samo dvije godine (1997., 1998. i 1999.), s našim rezultatima (2008.), uočava se određena tendencija pada broja onih koji redovito dolaze na misu. Naime, prema *Europskom istraživanju vrednota (EVS – 1999.)* postotak onih koji više ili manje redovito pohađaju nedjeljnu misu iznosio je 52,5%, ako se među »redovne« ubroje i oni koji idu više puta tjedno, jednom tjedno i jednom mjesečno.¹⁵ Drugim riječima, naše istraživanje pokazuje da je postotak onih koji redovito idu na misu danas oko 10% manji, što je značajan pad u razdoblju od samo devet godina. Slični rezultati vidljivi su i na temelju rezultata istraživanja

¹⁴ Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obrisu sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, 41-44, ovdje 43. Također usp. Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Vjerska situacija u hrvatskom tranzicijskom društvu prema istraživanju »Aufbruch«*, 775-815.

¹⁵ U istraživanju je bilo postavljeno pitanje: *Osim vjenčanja, pogreba i krštenja, koliko često pohađate vjerske obrede u posljednje vrijeme?* Usp. Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, 73.

Vjera i moral u Hrvatskoj, u kojem se pitanje o pohađanju mise izrijeком ne spominje, ali iz drugih pitanja očigledno se podrazumijeva.¹⁶

Moramo reći, međutim, da su usporedbe ovih istraživanja uvijek ilustrativne, jer su rezultati uvjetovani pitanjima i ponuđenim odgovorima koji nisu uvijek istovjetno sročeni. Naime, ako rezultate našeg istraživanja usporedimo s onima dobivenima u istraživanju *Aufbruch*, u kojem je postotak onih koji nikada ili ponekad godišnje sudjeluju u nedjeljnom euharistijskom slavlju iznosio 57,9%, tada vidimo određena odstupanja. U istraživanju *Vjera i moral u Hrvatskoj* postotak neredovitih iznosio je oko 53,5%, a u istraživanju *EVS – 1999.* oko 47% te dolazimo do zaključka da su rezultati istraživanja *Aufbruch* približno identični s rezultatima našeg istraživanja (58,9%). S druge strane, uzmemo li »mjesečno« i »tjedno« kao uglavnom redovito, postotak redovitih u istraživanju *Aufbruch* iznosio je 42,1% i također je približno identičan našim rezultatima (40,8%). Međutim, ako pretpostavimo, na temelju istraživanja *Aufbruch*, da je u prosjeku broj onih koji su redovito svake nedjelje na misi 1997. godine iznosio oko 30%, onda možemo zaključiti da je njihov broj, usporedbom s našim istraživanjem, opao približno za 5%, ali se zato povećao za nekoliko postotaka u odnosu na 1997. godinu (46,8%)¹⁷ broj onih koji misu pohađaju jednom mjesečno ili više puta godišnje (54,9%).

2. Utjecaj pohađanja mise na kvalitetu braka

Unutar projekta, kako bismo dobili što objektivniju sliku mogućeg utjecaja nedjeljne mise na kvalitetu braka, onima koji pohađaju nedjeljnu misu bile su

¹⁶ U istraživanju *Vjera i moral u Hrvatskoj* bilo je postavljeno pitanje: *Ako izuzmemo vjenčanja, sprovode i krštenja, kako često u posljednje vrijeme prisustvujete vjerskim obredima?* Uvidom u rezultate može se uočiti da jednom ili više od jednom tjedno misu pohađa 30,3% vjernika. Jednom mjesečno misu pohađa njih 16,1%, a samo za vjerske blagdane 31,6%. Nikada misu ne pohađa njih 11,1%, a rjeđe od jedne godine ili jednom na godinu misu pohađa 10,8% vjernika. Drugim riječima, ako one koji jednom mjesečno prisustvuju vjerskim obredima smatramo uglavnom redovitima, pa njihovu broju pridodamo one koji sudjeluju jednom tjedno ili više od jednom tjedno, onda dobijemo postotak od 46,4% onih koji su uglavnom redoviti na vjerskim obredima, pri čemu se, očigledno, misli na misu (u prosjeku oko 35% svake nedjelje). Moramo, međutim, napomenuti da istraživanje nije obuhvatilo Istočnu Slavoniju a nije ni bilo limita prema gore u godinama te je i to razlog zašto su neke vrijednosti veće. Usp. Marijan VALKOVIC – Gordan ČRPIĆ – Ivan RIMAC, *Vjera i moral u Hrvatskoj. Pregled postotaka i aritmetičkih sredina (mean) istraživanja*, 491.

¹⁷ Pero ARACIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obrisi sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, 43. Također usp. Pero ARACIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Vjerska situacija u hrvatskom tranzicijskom društvu prema istraživanju »Aufbruch«, 775-815.*

postavljene tri tvrdnje: (1) nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite, (2) nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku te (3) nedjeljna misa ne utječe bitno na naš bračni i obiteljski život. Onima koji ne odlaze na misu bila je postavljena tvrdnja: uopće ne odlazim na nedjeljnu misu, a zadovoljan sam svojim brakom i obitelji.

U analizi ovih odgovora korištena je »Hi-kvadrat« metoda. U obzir je uzeta razina značajnosti $p < 0.01$. Naime, zavisne varijable koje ovdje analiziramo imale su skalu procjene od pet stupnjeva od »uopće se ne slažem« pa do »potpuno se slažem«. Poradi preglednosti rezultata, mi smo izvorne skale rekodirali na tri stupnja: (1) »ne slaže se«, (2) »ne zna, ne može procijeniti« te (3) »slaže se«. Nezavisne varijable također smo rekodirali, sve osim varijable »spol«. U tom smislu, odlazak na misu također je rekodiran na tri stupnja: (1) »ne ide na misu«, (2) »povremeno, nekoliko puta godišnje ili u par godina« te (3) »mjesečno i češće«.

Osim toga, da bismo dobili što objektivniju sliku odnosa između pohađanja nedjeljne mise i kvalitete braka, pretpostavili smo da velik utjecaj mogu imati *spol, obrazovanje te politička orijentacija* ispitanika. Varijabla »stupanj obrazovanja« razrađena je u četiri stupnja: »1 – do pune osnovne škole«, »2 – KV-VKV obrazovanje«, »3 – srednja škola«, »4 – više škole i fakultetsko obrazovanje«. Političke preferencije mjerile su se na skali samoprocjene političkog pozicioniranja od 10 stupnjeva gdje je »1« označavao lijevu političku opciju, »5« centar, a »10« desnu političku opciju. Skala je također rekodirana na tri stupnja, »lijevo«, »centar« i »desno« gdje su vrijednosti od 1 do 3 uzete kao pretežno *lijevo* orijentirani, vrijednosti od 4 do 7, pretežno *centar* te vrijednosti od 8 do 10, pretežno *desni* politički spektar.

2.1. Nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite

Slavljenje nedjelje možda najbolje govori o konkretnoj identifikaciji jedne osobe s vjerskom zajednicom, odnosno, ističe dimenziju njegove crkvenosti, ali istovremeno i ritualnu dimenziju čovjekova svakodnevnog života. Hrvatski biskupi u *Direktoriju za pastoral sakramenata u župnoj zajednici* istaknuli su kako je sudjelovanje u nedjeljnoj misi bio znak vjernosti hrvatskog naroda Bogu i Crkvi te je istovremeno, više nego išta drugo, stvaralo duhovni identitet hrvatskog naroda. »Kršćanska je nedjelja oblikovala našeg vjernika, vodila njegov duh, popravljala njegovo životno ponašanje.«¹⁸ Međutim, istaknuli su bisku-

¹⁸ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Zagreb, 2008., br. 80.

pi, u posljednje vrijeme zakon proizvodnje, materijalističko shvaćanje života, individualizam, naleti hedonizma, moralni relativizam te površni način života pomalo utječu na mentalitet današnjeg čovjeka.

Drugim riječima, zbog sveg snažnijeg utjecaja sekularizma, pomalo nestaje ljubavi prema sudjelovanju na nedjeljnoj misi i stječe se dojam da nedjelja zadobiva novo, sekularno shvaćanje, strano kršćanskom shvaćanju nedjelje. Ona se pretvara u vrijeme bijega od jednolične svakodnevice, ponajviše sportom, izletima, turizmom, trgovinom.¹⁹ To uostalom, kako smo već ukazali, potvrđuju i rezultati našeg istraživanja koji bilježe pad broja vjernika koji redovito pohađaju nedjelju misu. Stoga, možemo pretpostaviti, da su završetak rata i sve snažniji utjecaj sekularizma na hrvatsko društvo, zasigurno među glavnim razlozima novonastalog stanja.

Prema istraživanju *Aufbruch* za Hrvate Bog je evidentno realitet koji na kognitivnoj razini zauzima veoma visoko mjesto. »Tu je riječ o osobnoj religioznosti, odnosno o osobnom doživljaju relacije s Bogom, koja nužno ne mora imati širih društvenih implikacija, pa ni onih vezanih uz osobni život. Ipak, evidentno je da je i ta relacija snažno društveno uvjetovana, jer jedino tako možemo tumačiti rezultat prema kojemu s Bogom blizak kontakt osjeća 22,1% Hrvata i 0,7% Istočnih Nijemaca.«²⁰ U tom smislu vrlo su zanimljivi rezultati našeg istraživanja.

Tablica 2. Nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite, s obzirom na pohađanje svete mise

		nikada	ponekad	mjesečno ili češće
v195a	ne slaže se	58,2	14,8	3,6
	ne zna, ne može procijeniti	36,4	29,0	3,8
	slaže se	5,5	56,2	92,6
Total		100,0	100,0	100,0

$\chi^2=395,336; p<0.001$

Uvidom u dobivene odgovore na pitanje pruža li im nedjelja osjećaj Božje zaštite, očito je da je redovito pohađanje mise u uskoj vezi s osobnom vjeronom ili nekim drugim religioznim iskustvom. Naime, oni koji smatraju da im

¹⁹ Usp. *Isto*, br. 81.

²⁰ Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Postkomunistički horizonti. Obrisi sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, 65.

nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite redovito i pohađaju nedjelju misu (92%). Oni koji nisu uspostavili osobni odnos prema Bogu ili nisu doživjeli neki oblik religioznog iskustva te u nedjeljnoj misi ne pronalaze značenje za njihov osobni život, puno rjeđe će i sudjelovati na nedjeljnoj euharistiji (94,6%). Drugim riječima, na redovito pohađanje svete mise presudan utjecaj ima osobna dimenzija vjere i religiozno iskustvo, nego tradicija ili neki drugi razlozi.

Možda je pretenciozno zaključiti, ali samo jača svijest osobne vjere može se oduprijeti utjecaju sekularizma i potaknuti na redovito pohađanje mise. To za Crkvu i pastoralne djelatnike predstavlja nov izazov jer se kao prioritet nameće sustavni rad s odraslima i pronalaženje puta izgradnje osobne vjere. Sam osjećaj tradicije i obveza (dužnost) pohađanja nedjeljne mise gubi bitku pred naletom sekularizma. Drugo je pitanje koliko će osobna vjera istovremeno značiti i prihvaćanje i življenje kršćanskih vrjednota u osobnom i društvenom životu.

Tablica 3. *Nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite, s obzirom na spol*

		muškarci	žene
v195a	ne slaže se	19,2	10,9
	ne zna, ne može procijeniti	24,8	14,9
	slaže se	56,0	74,2
Total		100,0	100,0

$\chi^2=39,512$; $p<0.001$

Daljnijim uvidim je očito da žene, supruge, češće izjavljuju da im nedjeljna misa pruža osjećaj »Božje zaštite« (74%), dok muškarci češće iskazuju neslaganje s tom tvrdnjom (19,2%) ili zauzimaju više indiferentan stav (24,8%). U tom smislu istraživanje pokazuje kako žene u prosjeku više idu na misu nego muškarci te možemo zaključiti da su otvorenije religioznom iskustvu od muškaraca. Slične rezultate pokazuju i druga istraživanja.²¹ Prema *Europskom istraživanju vrednota (EVS – 1999.)* među onima koji redovito pohađaju nedjeljnu misu je 24,3% muškaraca i 38% žena.²²

²¹ Usp. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, 517.

²² Gordan ČRPIĆ – Siniša ZRINŠČAK, 2. Između identiteta i svakodnevnog života, u: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, 72.

Tablica 4. Nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite, s obzirom na obrazovanje

		OŠ	KV-VKV	srednja	VŠS-VSS
v195a	ne slaže se	9,9	11,2	17,0	18,7
	ne zna, ne može procijeniti	12,0	21,8	23,0	20,0
	slaže se	78,1	67,0	60,0	61,3
Total		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=30,277$; $p<0.00$

Rezultati istraživanja pokazuju da oni s nižim stupnjem obrazovanja u određenom postotku više doživljavaju Božju blizinu (78,1%), iako je visok postotak i onih s fakultetskim stupnjem obrazovanja (61,3%). I *Europsko istraživanje vrednota (EVS – 1999.)* pokazuje slične rezultate te zaključuje da je najveća razlika između onih sa završenom samo osnovnom školom i svih ostalih.²³ To nameće zaključak da svoje snage Crkva treba više usmjeriti prema obrazovanim vjernicima jer teže pronalaze put do osobne vjere. Drugim riječima, moglo bi se postaviti pitanje u kojoj je mjeri liturgija Crkve u svojoj postavci i u svojoj praksi primjerena obrazovanim vjernicima.

Tablica 5. Nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite, s obzirom na političko opredjeljenje

		lijevo	centar	desno
v195a	ne slaže se	22,2	12,4	8,7
	ne zna, ne može procijeniti	20,7	20,0	15,6
	slaže se	57,1	67,6	75,8
Total		100,0	100,0	100,0

$\chi^2=29,844$; $p<0.01$

I ovo istraživanje je pokazalo da su oni koji redovito pohađaju misu jer snažnije doživljavaju Božju blizinu skloniji desnom političkom opredjeljenju (75,8%). Vjernici lijevog političkog opredjeljenja teže doživljavaju Božju

²³ »Kod fakultetski obrazovanih ima najviše onih koji nikada ne pohađaju vjerske obrede, premda se fakultetski obrazovani ne razlikuju znatnije od drugih obrazovnih skupina s obzirom na postotak onih koji redovito pohađaju vjerske obrede«, Gordan ČRPIĆ – Siniša ZRINŠČAK, 2. Između identiteta i svakodnevnog života, 72-73.

blizinu (42,9%). No, s druge strane, ta podjela i nije radikalna. Tako, čak 57,1% politički lijevo orijentiranih ispitanika smatra da nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite.²⁴

2.2. Nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku

Dosadašnja istraživanja su pokazala kako većina hrvatskih građana smatra da su za uspjeh braka najvažniji: međusobno poštovanje i uvažavanje, vjernost te razumijevanje i tolerancija. Te vrijednote važne su i kod građana zapadnoeuropskog društva, čak i u većem postotku. »Dok se u Hrvatskoj postotak onih koji drže da su te vrednote *iznimno važne* za uspjeh braka kreće između 68% i 74% , u ostalim zapadnoeuropskim zemljama je iznad 80%, a često se približava i prosjeku od 90%, što govori da je ta vrednota univerzalno prihvaćena u promatranim društvima.«²⁵ Drugim riječima, prema *Europskom istraživanju vrednota (EVS – 1999.)*, te vrijednote građani Republike Hrvatske smatraju najvažnijima za uspješan brak. S teološkog gledišta, ovdje prepoznamo biblijsku poruku o ravnopravnosti spolova i bračnom zajedništvu te je hvalevrijedna spoznaja današnjeg čovjeka da se u bračnoj zajednici može živjeti jedino uz maksimalno uzajamno poštovanje i uvažavanje bračnog supruga. Prema istraživanju *Vjera i moral u Hrvatskoj za uspješan brak* hrvatski ispitanici navode: povjerenje (99%), poštovanje i uvažavanje (97,6%), razumijevanje i toleranciju (96,8%) te djecu (91,1%).²⁶ U tom smislu su zanimljivi rezultati našeg istraživanja o odnosu nedjeljne mise i kvalitete međusobne komunikacije u braku.

²⁴ I istraživanje *Vjera i moral u Hrvatskoj* pokazuje da na misu nedjeljom češće odlaze ljudi koji bi glasali za HDZ ili HSP, dok u kategoriji »nikad, praktično nikad« češće se nalaze ispitanici koji bi glasali za SDP i oni koji se 'ne žele izjasniti za koga bi glasali', Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, 517.

²⁵ Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, 4. Brak – institucija od koje se očekuje, a u koju se ne ulaže, u: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, 120.

²⁶ Usp. Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Relevantne vrednote za uspješan brak i željen broj djece u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 638.

Tablica 6. Nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku, s obzirom na pohađanje svete mise

		nikada	ponekad	mjesečno ili češće
v196a	ne slaže se	54,5	18,3	5,4
	ne zna, ne može procijeniti	41,8	37,7	10,7
	slaže se	3,6	44,0	83,9
Total		100,0	100,0	100,0

$\chi^2=333,206$; $p<0.001$

Ovi su rezultati u skladu s onima o doživljavanju Božje blizine. Iz tabele je očito da oni koji redovito pohađaju svetu misu iz vjerskog uvjerenja ili nekog religioznog iskustva to prenose i na područje bračnog života (83,9%). Kod onih koji samo ponekad pohađaju misu ta je svijest puno manja (44%), a oni koji nikada ne idu na misu teško uočavaju tu vezu ili ju uopće ne vide (96,4%). To nam govori da komunikacija u braku svoj posebni poticaj dobiva kod onih vjernika koji intenzivnije prakticiraju pohađanje mise. Međutim, istraživanje također nedvojbeno ukazuje da razina komunikacije u braku nije isključivo konfesionalno i ritualno ovisna, ali da kod onih koji redovito pohađaju misu iz osobne vjere, ona zadobiva novu, evanđeosku vrjednotu – postoji snažnija svijest da vjera izgrađuje i produbljuje njihovu komunikaciju u braku.²⁷

Tablica 7. Nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku, s obzirom na spol

		muškarci	žene
v196a	ne slaže se	21,6	12,5
	ne zna, ne može procijeniti	31,1	23,8
	slaže se	47,3	63,7
Total		100,0	100,0

$\chi^2=31,385$; $p<0.001$

²⁷ Do sličnih zaključaka dolazi i *Europsko istraživanje vrednota* – (EVS – 1999.) u analizi odnosa vrjednote vjernosti i pohađanja mise. »Svi redoviti praktikanti (100%) smatraju vjernost temeljnom vrjednotom braka. Kod njih je i najmanji postotak onih koji tu vrjednotu opisuju 'važnom' (20%). Povremeni i prigodni praktikanti te nepraktikanti ne pokazuju veliku međusobnu razliku, već štoviše, veliku podudarnost. Gotovo 1/3 tih smatra vjernost 'važnom', a dobre 2/3 'veoma važnom'. Jedino je kod nepraktikanata 3,4% onih za koje je ta vrjednota 'nevažna'«, Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 321.

Kao i kod pitanja o doživljaju Božje blizine, i u odgovoru na ovo pitanje žene su sklonije povezati osobnu vjeru sa svakodnevnim životom u braku. Drugim riječima, među onima koji redovito pohađaju nedjeljnu misu, očito je da supruge više drže da nedjeljna misa produbljuje komunikaciju među članovima obitelji (63%), nego muškarci (47,3%).²⁸

Tablica 8. *Nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku, s obzirom na obrazovanje*

		OŠ	KV-VKV	srednja	VŠS-VSS
v196a	ne slaže se	8,8	18,4	18,3	21,8
	ne zna, ne može procijeniti	21,6	24,6	31,3	28,0
	slaže se	69,6	57,0	50,4	50,2
Total		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=34,078$; $p<0.00$

Niže obrazovani ispitanici, oni sa završenom samo osnovnom školom, češće izjavljuju da im nedjeljna misa omogućuje bolju međusobnu komunikaciju (69,6%). Kako idemo prema višem obrazovanju, nedjeljna misa gubi ovu svoju funkciju (50,2%). I u ovom se slučaju Crkvi nameće pitanje u kojoj mjeri obrazovanim vjernicima uspješno komunicira osnovno značenje i vrijednost nedjeljne euharistije? Drugim riječima, Crkva bi se trebala upitati nije li možda nedjeljna euharistija u praksi primjerenija manje obrazovanim vjernicima ili su obrazovaniji ispitanici jednostavno po sebi skloniji tražiti kvalitetniju komunikaciju u braku prema općeljudskim vrijednostima koje nisu nužno vjerske.

²⁸ Prema *Europskom istraživanju vrednota – (EVS – 1999.)* vrijednota poštovanja i međusobnog uvažavanja je za 80,1% žena veoma važna, dok je 71,7% muškaraca smatra veoma važnom. »Premda je vrednota obostranog poštivanja i uvažavanja veoma značajna u cijeloj populaciji, ipak je ona ženama nešto značajnija nego muškarcima i to ženama u dobi od 18 do 34 godine«, Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, *Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj*, 319.

Tablica 9. Nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku, s obzirom na političko opredjeljenje

		lijevo	centar	desno
v196a	ne slaže se	22,5	14,3	13,0
	ne zna, ne može procijeniti	30,6	29,3	16,1
	slaže se	46,9	56,4	70,9
Total		100,0	100,0	100,0

$\chi^2=36,786$; $p<0.01$

I u odgovoru na ovo pitanje, vjernici desnog političkog opredjeljenja više povezuju nedjeljnu misu s kvalitetom bračnog života (70,9%). Vjernici lijeve političke orijentacije u puno manjem postotku povezuju nedjeljnu misu s razinom kvalitete bračnog zajedništva i komunikacije (46,9%). Drugim riječima, za vjernike lijeve orijentacije, vrjednote poput međusobnog poštivanja i uvažavanja, vjernosti te razumijevanja i tolerancije izraz su više »jake individualizacije u dvoje, tj. bračno zajedništvo te njegovo dobro ili loše funkcioniranje ovisi, ponajviše, o dvije temeljne konstante – o ženi i mužu, a daleko manje o izvanjskim podupirateljima (rodbini, društvu, vjerničkoj zajednici)«²⁹.

2.3. Nedjeljna misa ne utječe bitno na naš bračni i obiteljski život

Dosadašnja istraživanja pokazuju da su danas ključne vrjednote za uspješnu realizaciju braka fokusirane na ljubav. »Te vrednote, uz vrednote osobe, slobode, jednakosti, solidarnosti, zajedništva jesu originalni doprinos kršćanstva zapadnom civilizacijskom krugu i čovječanstvu uopće. I rezultati pokazuju da se te eminentno religijske vrednote više ne prepoznaju kao kršćanske, pa ni kao izvorno religijske, nego kao civilizacijska i kulturna tečevina.«³⁰ U tom smislu su zanimljivi rezultati našeg istraživanja.

²⁹ Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, 317.

³⁰ Josip BALOBAN – Gordan ČRPIĆ, 4. Brak – institucija od koje se očekuje, a u koju se ne ulaže, 140.

Tablica 10. *Nedjeljna misa ne utječe bitno na naš bračni i obiteljski život, s obzirom na pohađanje svete mise*

		nikada	ponekad	mjesečno ili češće
v197a	ne slaže se	30,9	26,3	54,0
	ne zna, ne može procijeniti	31,8	27,7	18,1
	slaže se	37,3	46,0	27,9
Total		100,0	100,0	100,0

$\chi^2=82,978$; $p<0.001$

Već u prethodnom pitanju uočili smo da oni koji redovito pohađaju misu smatraju da to produbljuje njihovu komunikaciju u braku (83,9%). Međutim, na pitanje utječe li to bitno na njihov brak, očito je da neki od njih to ne smatraju bitnim utjecajem (27,9%). Drugim riječima, vidljiva je određena nekonzistentnost odgovora jer oni koji ne idu redovito na nedjeljnu misu u prethodnom pitanju su izjavili da to ne produbljuje njihovu komunikaciju u braku (96,4%), a sada smatraju da ipak bitno utječe na njihov brak i obitelj (62,7%). Očito je stoga da među onima koji redovito idu na misu zbog osobne vjere ili religioznog iskustva ima onih koji smatraju da misa ima utjecaja na produbljivanje komunikacije u braku, ali da to ipak nije presudan utjecaj. S druge strane, oni koji ne idu redovito ili ne idu nikad na misu, iako smatraju da misa ne produbljuje njihovu komunikaciju u braku, ona ona ipak bitno utječe na njihov brak jer vjerojatno pruža njihovu braku određene zajedničke vrjednote koje učvršćuju njihovo zajedništvo.

Tablica 11. *Nedjeljna misa ne utječe bitno na naš bračni i obiteljski život, s obzirom na političko opredjeljenje*

		lijevo	centar	desno
v197a	ne slaže se	31,1	39,7	45,0
	ne zna, ne može procijeniti	23,4	27,0	18,6
	slaže se	45,5	33,3	36,4
Total		100,0	100,0	100,0

$\chi^2=20,381$; $p<0.01$

Što se tiče političkog opredjeljenja, odgovori su očekivani. Vjernici lijeve političke opcije teže uočavaju povezanost mise i kvalitete braka (45,5%) dok vjernici desne političke orijentacije to lakše podrazumijevaju jer su, uostalom, i otvoreniji tradicionalnom shvaćanju braka. I ovdje valja zapaziti da nema radikalne podjele između politički lijevo i desno orijentiranih ispitanika: u odgovoru »ne slaže se« razlika je 3,9%, a u odgovoru »slaže se« razlika je 9,1%.

2.4. Uopće ne odlazim na nedjeljnu misu, a zadovoljan sam svojim brakom i obitelji

Od ukupnog broja ispitanika, postotak onih koji nikad ili barem jednom u nekoliko godina idu na misu iznosio je 24,2%. Zanimljivo je stoga promotriti njihove odgovore.

Tablica 12. Uopće ne odlazim na nedjeljnu misu, a zadovoljan sam svojim brakom i obitelji, s obzirom na pohađanje svete mise

		nikada	ponekad	mjesečno ili češće
v198a	ne slaže se	13,5	35,8	84,6
	ne zna, ne može procijeniti	14,4	25,8	8,9
	slaže se	72,1	38,3	6,5
Total		100,0	100,0	100,0

$\chi^2=351,008$; $p<0.001$

U svjetlu dosadašnje analize, rezultati su očekivani. Čak 72,1% od onih koji nikada ne idu na misu smatraju da su zadovoljni svojim brakom te da misa ne utječe na njihov brak. Ovdje valja zapaziti određenu podijeljenost u sebi onih koji ponekad pohađaju misu: njih 35% se slaže, 38,3% se ne slaže, a relativno je visok postotak onih koji ne znaju: 25,8%. Iz ovoga se može izvesti zaključak da ta kategorija ispitanika pohađa misu u onoj mjeri u kojoj misli da to može imati utjecaja na njihov bračni i obiteljski život.

Tablica 13. Uopće ne odlazim na nedjeljnu misu, a zadovoljan sam svojim brakom i obitelji, s obzirom na spol

		Muškarci	Žene
v198a	ne slaže se	45,7	59,6
	ne zna, ne može procijeniti	17,3	18,3
	slaže se	37,0	22,1
Total		100,0	100,0

$\chi^2=30,492$; $p<0.001$

U ovome je slučaju razlika dosta velika. Muškarci, naime, češće drže da su zadovoljni svojim brakom i obitelji, iako na misu možda i ne idu. Supruge značajno rjeđe pristaju uz taj stav. Ovdje se Crkvi postavlja (već poznato) pitanje nije li možda nedjeljna euharistija, kao i općenito kršćanska duhovnost u praksi više primjerenija ženama.

Tablica 14. Uopće ne odlazim na nedjeljnu misu, a zadovoljan sam svojim brakom i obitelji, s obzirom na obrazovanje

		OŠ	KV-VKV	srednja	VŠS-VSS
v198a	ne slaže se	60,7	55,2	51,5	46,5
	ne zna, ne može procijeniti	19,3	15,5	17,3	19,5
	slaže se	20,0	29,3	31,2	34,1
Total		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=17,234$; $p<0.01$

Kao stalna konstanta, i u ovom se slučaju u populaciji obrazovnijih supružnika češće javlja opcija prema kojoj zadovoljstvo brakom ne ovisi o odlascima na misu.

Tablica 15. Uopće ne odlazim na nedjeljnu misu, a zadovoljan sam svojim brakom i obitelji, s obzirom na političko opredjeljenje

		lijevo	centar	desno
v198a	ne slaže se	43,9	54,2	65,2
	ne zna, ne može procijeniti	17,7	19,9	13,9
	slaže se	38,4	25,9	20,9
Total		100,0	100,0	100,0

$\chi^2=32,050$; $p<0.01$

I ova analiza potvrđuje da vjernici lijeve političke opcije teže povezuju misu s kvalitetom bračnog života, njih 38,4%. Vjernici desnog političkog opredjeljenja, kao i u prijašnjim odgovorima, više povezuju misu i kvalitetu bračnog života (65,2%). Ovdje su razlike između politički lijevo i desno opredijeljenih dosta izražene.

Zaključak

U nauku i praksi Crkve pogađanje nedjeljne mise jedno je od temeljnih postavki vjerničkog života. Za vjernike je nedjeljna misa ispunjenje osnovnih postulata vjere: uz nedjeljni počinak znači ostvarenje komunikacije s Božjim spasenjem, ali i duhovno ispunjenje i obogaćenje. Stoga se može očekivati da za vjernike nedjeljna euharistija, između ostalog, ima važan utjecaj i na kvalitetu njihova bračnog i obiteljskog života. U kojoj je mjeri tako i u Hrvatskoj, pokazuju rezultati našeg znanstveno-istraživačkog projekta *Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života*. U odnosu na prethodna slična istraživanja (*Vjera i moral u Hrvatskoj, Aufbruch, Europsko istraživanje vrednota – EVS – 1999.*), razvidno je, u razdoblju od desetak godina, opadanje (5% – 10%) onih koji redovito pohađaju nedjeljnu misu.

U ovom smo radu pobliže obradili također i tri tvrdnje: (1) nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite, (2) nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku te (3) nedjeljna misa ne utječe bitno na naš bračni i obiteljski život. Onima, pak, koji ne odlaze na misu bila je postavljena i četvrta tvrdnja: uopće ne odlazim na nedjeljnu misu, a zadovoljan sam svojim brakom i obitelji.

S obzirom na prvu tvrdnju, visok je postotak (92%) redovitih polaznika mise koji vjeruju da im nedjeljna misa pruža osjećaj Božje zaštite. Međutim, kada se ta tvrdnja stavi u korelaciju sa spolom, obrazovanjem i političkom

orijentacijom, onda se u ovoj, kao i u sljedeće dvije tvrdnje, susreće ista konstanta: toj su tvrdnji više priklonjene žene, nego muškarci; više oni s nižim obrazovanjem, nego s višim te više oni koji su politički desno, od onih koji su lijevo usmjereni. Drugim riječima, kada je u pitanju tvrdnja da nedjeljna misa produbljuje međusobnu komunikaciju u braku, razmjerno je visok postotak redovitih (83,9%) i onih povremenih (44%) polaznika mise koji se slažu s ovom tvrdnjom a toj tvrdnji također su priklonjene više žene nego muškarci, više manje obrazovani od visokoobrazovanih, više oni koji su desno, nego oni koji su lijevo politički usmjereni.

Zanimljiva je treća tvrdnja da nedjeljna misa ne utječe bitno na bračni i obiteljski život. S tom tvrdnjom se ne slaže 30,9% onih koji nikada ne idu na misu: dakle, ne pohađaju misu, ali cijene njezin pozitivan utjecaj, dok je, međutim, i razmjerno visok broj redovitih polaznika (27,9%) koji prihvaćaju tu tvrdnju. Međutim, u odgovoru na četvrtu tvrdnju, upućenu onima koji nikada ne idu na misu, rezultati su očekivani. Čak 72,1% onih koji nikada ne idu na misu smatraju da su zadovoljni svojim brakom te da misa ne utječe na njihov brak.

Iz ovoga možemo zaključiti da većina ispitanika vjeruje kako su ljubav, razumijevanje, susretljivost, tj. općeljudske vrijednosti, dostatan temelj za zdrave bračne i obiteljske odnose. S druge strane, iako bilježimo blagi pad polaznika mise, ipak je razmjerno velik dio ispitanika koji vjeruju da nedjeljna misa ima važan i pozitivan utjecaj na bračni i obiteljski život, pri čemu to, naravno, prihvaćaju više oni koji dolaze redovito na misu, nego oni koji dolaze prigodno ili uopće ne dolaze. Međutim, za Crkvu je indikativno i značajno uočiti da je među onima koji manje prihvaćaju kršćanske vrijednosti (u ovome slučaju vrijednost nedjeljne mise) više muškaraca nego žena, više visokoobrazovanih nego niže obrazovanih, više onih koji su lijevo, nego onih koji su desno politički opredijeljeni.

Summary

THE INFLUENCE OF ATTENDING MASS ON THE QUALITY OF MARRIED LIFE

RESULTS OF THE SCIENTIFIC-RESEARCH PROJECT: CHRISTIAN IDENTITY AND THE QUALITY OF MARRIED AND FAMILY LIFE

Zvonko PAŽIN

Catholic Faculty of Theology in Đakovo, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Petra Preradovića 17, p.p. 54, HR – 31 400 Đakovo
zvonko.pazin@djkbf.hr

Vladimir DUGALIĆ

Catholic Faculty of Theology in Đakovo, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Petra Preradovića 17, p.p. 54, HR – 31 400 Đakovo
vladimir.dugalic1@os.t-com.hr

Based on a comparison of three published results of socio-religious research – conducted in the Republic of Croatia 1997 – 1999 – with the results of the scientific-research project, »Christian Identity and the Quality of Married and Family Life« (2008) this article analyses the attitude of those surveyed about the influence of (not)attending Mass, on the quality of their married life. The results of the analysis indicate that over the past ten years the percentage (5-10%) of regular Church goers has fallen (20.6%), while the percentage of those who go to Church on a monthly basis increased slightly (20.2%), as did the percentage of occasional Church goers (34.7%). Apart from that, the research indicates that regular attendance to Mass is tightly related to experiencing God's protection, i.e. personal faith or some religious experience which was confirmed by 92.6% of those surveyed who regularly attended Mass or at least on a monthly basis and amongst 56.2% of those who attend Mass occasionally. On the other hand, even though we recorded a slight fall in attendance to Mass, nevertheless there is a noticeably relatively high percentage of those surveyed who believe that Sunday Mass has a strong influence on married and family life which, naturally, is accepted more by those who attend Mass regularly (83.9%), than those who go occasionally (44%) or do not go at all (3.6%). The research however, indicates a high percentage of those who consider that Mass influences, but not significantly, the quality of marriage and that general human values are a sufficient foundation for good marriage and family relations (27.9% of regular Church goers, 46% of occasional goers and 37.3% of those who never go to Mass). It is interesting that those who never go to Mass and consider that Mass does not deepen their communication in marriage – 30.9% nevertheless consider that Mass offers certain common values that strengthen married union. The

research also indicated that the claim that attending Mass deepens communication in marriage is supported more by women than men, more by those with a lower education than those highly educated, more those right wing than those left wing which certainly sets new challenges for the Church.

Key words: attending Mass, quality of married life, Christian identity, gender, education, political conviction.